

Läsförståelseträning i högstadiet

Inom ramen för ABC-projektet har vi under två läsårs tid (2006–2008) engagerat sju finlandssvenska speciallärare och en ämneslärare i modersmål för utveckling av arbetssätt för att träna läsförståelse med elever i årskurserna sju, åtta och nio. Insatsen har sin grund i NY-Sol kartläggningen av läsning och skrivning bland nyländska elever, vilken genomfördes vid Vasa specialpedagogiska center åren 2002–2006.

Lärarna har samlat små grupper av elever (3–5) för träffar med särskild fokus på läsförståelse, under det första året sammanlagt 25 elever och följande år 23, delvis samma elever som föregående år. Målsättningen har varit att, i mån av möjlighet, arbeta intensivt med läsning och läsförståelse i några perioder under läsåret. Lärarna har plikttröget dokumenterat sitt och elevernas arbete till projektet under arbetets gång. (Avsikten var att utarbeta ett arbetsmaterial för lärare på basen av detta, men i och med att ABC-projektet inte beviljats förväntad finansiering från Penningautomatföreningen RAY måste vi tyvärr lämna det här målet.) Man har också med jämna mellanrum samlats till gemensamma träffar. Den här möjligheten till diskussioner med kolleger uppskattade flera av lärarna.

Innehållet i träningen har lärarna helt ansvarat för själva, med lyhördhet till deltagarnas åsikter. Vi ville ändå från projektets sida erbjuda lärarna lite fortbildning i läsförståelsearbete samt lite inspirationsmaterial för arbetet. I samarbete med Lärum har vi ordnat föreläsningar med Tuija Aro från Niilo Mäki Institutet kring materialet *Kummi 1. Utvärderings-, undervisnings- och rehabiliteringsmetoder. Läsförståelse: teorier och övningar*, som översatts till svenska tillsammans med Lärum. Senare ledde också några av gruppens lärare fortbildningar kring detta material. Lärarna har senare deltagit i en föreläsning och handledning med PeD Monica Reichenberg om strukturerade textsamtal (Reichenberg skriver mer om dessa bl.a. i sin bok *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*). Dessutom fick deltagarna bokpaket med LL-litteratur och några exemplar av LL-Bladet till sina skolor samt en fortbildning om lättläst. LL-böckerna och LL-Bladets artiklar var också uppskattade bland eleverna. Andra material som användes var Gleerups *Magasinet Texter 1 och 2* som gav upphov till många diskussioner bland eleverna och Uppsjö läromedels intressanta material *Vad står det mellan raderna*.

Efter det första läsåret testades eleverna med LS och DLS prov, men några signifikanta förändringar från tidigare testresultat gick inte att se. Då vi utvärderade träningsperioderna tillsammans med både elever och lärare var ändå upplevelserna väldigt positiva. Under de två år träningen höll på var det bara en elev som upplevde att den inte varit till någon nytta för skolgången, samtliga andra upplevde den nyttig. Lärarna ansåg också att eleverna blivit mer självsäkra läsare. Smågrupperna gav dem större chanser att delta aktivt i diskussioner kring text och reflektera kring sitt läsande och ibland också få ventilera andra aktuella problem. En springande punkt var ändå att träningen borde ordnas på skoltid för att eleverna skulle känna sig motiverade, vilket tydligt kom fram under det första läsåret då vi gjordes ett försök med en klubbtimme per vecka för träning. Schemalagda timmar för arbete med extra modersmål upplevdes bland flera lärare som den mest ändamålsenliga formen för arbete av det här slaget.

Nedan några tankar från lärare som deltagit i utvecklingsarbetet:

Det bästa anser jag ändå vara det att eleverna lärde sig reflektera över vad de läser. I början läste de vidare fast orden de läste lät helt obegripliga och inte verkar vara ord som finns i svenska språket. ... De läser inte mera på fritiden än de gjorde före projektet men i skolan vill de gärna läsa så ofta de bara får. ... Det är bättre att läsa lättläst litteratur för unga och vuxna än att läsa böcker som är tänkta för yngre elever. De svaga läsarna behöver god litteratur för att de ska utveckla goda lässtrategier, läslust och bli motiverade till läsning.

Den del som eleverna verkar ha uppskattat mest är högläsningen av LL-deckare och kriminalnoveller. Det har varit viktigt för dem att varje gång få börja med just den biten. ... Det var rätt lyckat att låta eleverna själv fundera ut olika typer av frågor till varandra utgående från skönlitterära eller faktatexter vi läst. Det gick naturligtvis lättast att hitta "direkt ur texten"-frågor och "tänk efter och leta"-frågor, men visst hittade de också "läsa mellan raderna"-frågor. Det här är en bra teknik att komma in på att allt inte finns utskrivet i ord utan bara antyds och läsaren förväntas ändå förstå det.

Det bästa tycker jag ändå att ha varit att de flesta har läst flera böcker och t.o.m. gillat dem. Uppriktigt sagt tror jag att flera i gruppen tidigare lyckats undvika att läsa en hel bok. Min uppfattning om LL-böcker har ändrats. Tidigare hade jag en föraktfull attityd mot dem. Nu rekommenderar jag dem också för andra än svaga elever.

Ibland har jag undrat för mig själv över om all den gamla högläsningspedagogiken försvunnit från skolorna så att elever inte hinner få en vana att läsa texter och få flyt i sin läsning. Läsningen är ju ändå en verklig viktig beståndsdel/förutsättning under hela grundskolperioden – speciellt läsförståelse. ... vi har poängterat vikten av att reflektera över texter, försökt lära oss läsa koncentrerat, stannat upp och läst om osv. ... Att ge tid att jobba med texterna tycker jag varit viktigt och sådana gånger har vi i gruppen haft verkligt roliga och givande stunder. ... Valet av texter är verkligt viktigt. Texten ska gärna knyta an till den åldersgruppen genom att beröra, vara rolig eller så att eleverna Verkligen känner igen sig – Då är eleverna motiverade!

Speciallärarstuderande Joanna Holm skrev under åren 2007–2008 sin pro gradu avhandling om några elevers upplevelser av träningsprogrammen, avhandlingen hittar du på www.fduv.fi/abc .

Nea Kronberg
Projektkoordinator, ABC – läs- och skrivutvecklingsprojekt

Några sätt att arbeta med läsförståelse

(ABC-projektet läsåren 06-08)

Förutsägande läsning

- Se på bilden till texten, skumläs texten i 2 minuter eller läs rubriker och underrubriker och förutspå textens innehåll
- Ställ frågan: Vad vet vi från förr om det här temat?

Svåra ord, samla svåra ord och ...

- gör Aliaskort av orden och spela
- gör memorykort av orden och spela
- fokusera bara på ett visst tema och plocka ut ord kring det, t.ex. båtord, rita sedan en båt och placera ut orden på bilden
- stanna upp vid svåra ord vid högläsning, så småningom blir det en vana för eleverna

Att återge texten

- Återberätta textens innehåll för en klasskamrat
- Skriv ner stödord då du läser, återberätta med hjälp av stödorden.
- Rita en teckning om det du minns av texten och återberätta på basen av teckningen
- Rita en serie med pratbubblor eller en bildserie på basis av det du läst
- Gör en tankekarta av det du läst
- Skriv ett nyhetsreportage som återger något som hände i texten. Du är reportern.
- Tänk dig texten som en film och skriv i egenskap av reporter en kort recension på filmen inför biopremiären.
- Skriv ett brev från huvudpersonen till någon annan där du berättar om en händelse i texten
- Dramatisera en del av berättelsen och filma om du vill
- Tänk dig texten som en film och gör en reklamplansch för filmen
- Gör en bokpärm till texten du läst

Skriv frågor om det du läst och ...

- försök att formulera olika slags frågor: "precis där", "tänk efter och leta", "fundera på egen hand"
- svara på klasskamraternas frågor och skriv en sammanfattning på basis av svaren på dina frågor

Miljö- och personbeskrivningar

- Gör en illustration av miljön i texten
- Fokusera på hurdan miljön omkring var och anteckna vad som sägs om den
- Fokusera på huvudpersonens känslor i avsnittet och anteckna vad som sägs om dem
- Dela upp tecken på några känslor hos någon av personerna t.ex. glädje och tecken på t.ex. sorg i två spalter på tavlan/i häftet och fundera vilka beskrivningar som passar var
- Skriv en efterlysning på någon av personerna i din bok, beskriv personen noga (utseende, sätt, var han rört sig m.m.)
- Låtsas att du lär känna en av personerna i texten och skriv ett brev till en kompis för att berätta om personen i boken.
- Samla ord som används för att t.ex. bygga upp en kuslig stämning, för att måla upp en vy, /och gör en dikt av orden och uttrycken, /och gör egna liknande uttryck

Följ upp läsningen med anteckningar i läslogg

- Börja ditt anteckningshäfte med en sida där du förutspår vad du tror kommer att hända i texten
- Anteckna i häftet för varje kapitel du läst och följ upp olika saker i dina anteckningar: Vilka personer förekommer i texten, Hurdana är de enligt författaren och hur känner du för dem? Vilka miljöer förekommer i texten? Vilken berättarteknik används? Hurdant språk använder författaren? Vilka är höjdpunkterna i texten? Notera sådant du ännu undrar över och sådant du vill veta mer om.
- Samla dina illustrationer till texten här

Arbeta vidare med texten

- Diskutera: Vem är berättaren i texten? När hände detta?
- Sök reda på någon som är i samma situation som människan du läst om, t.ex. skilsmässobarn och intervju den personen om hur det är
- Skriv en dialog som tar vid mellan personerna där texten slutat
- Ställ frågor till en av personerna i texten för att ta reda på varför han/hon gjorde på ett visst vis
- Fundera över relationen mellan några personer i boken

Se en film...

- då du läst boken och jämför med texten
- och skriv alternativa slut
- och jobba vidare genom att fördjupa dig i temat

Annat

- Kom ihåg högläsningen!
- Sätt ihop bilderna från en sönderklippt seriestripp och berätta/skriv vad som händer i den serie du lagt ihop. Var börjar historien i serien? Hur slutar den? etc.

Matematikens textuppgifter:

- Läs uppgiften och rita allt som beskrivningen berättar, börja sedan lösa räkneuppgiften med stöd av din bild. Läs uppgiften: Var i texten finns relevant info? Skriv ner det du vet, Räkna ut, Kontrollera
- Samla på olika matematiska ord och fundera och anteckna på en luntlapp vad de betyder

Metakognition och reflektion

- Gå igenom tips om hur en god läsare jobbar, om tankekartor, rubrik läsning etc.
- Läs en text om att ha läs- och skrivsvårigheter (t.ex. om prinsessan Victoria) och diskutera
- Fundera hur du lär dig bäst. Dina tips till andra.
- Reflektera över olika stilar på text (skönlitterär text, faktatext etc.)
- Diskutera skillnader mellan referat, recension, sammanfattning etc.

Textvalen är viktiga, teman som berör eleverna har väckt många livliga diskussioner. T.ex. *Magasinet texter 1* och *2* varit omtyckta, aktuella artiklar från HBL och LL-bladet (korsordet i tidningen var också omtyckt), Papunet har bra och lättläst material om olika teman inom t.ex. samhällslära

Annat bra material som använts inom projektet:

- *Kummi 1 Läsförståelse, teorier och övningar* (NMI) – övningar i att förutspå och sammanfatta texter

- *Vad står det mellan raderna* (Uppsjö läromedel) – övningar i tolkande läsning, allt står inte uttryckligen i texten
- Textsamtal enligt Monica Reichenbergs modell, se t.ex. *Vägar till läsförståelse: texten läsaren och samtalet*
- För idéer se också *LÄSlust & LÄTtläst* (Bibliotekstjänst) och *LÄSlust & LÄSlist idéer för högstadiet och gymnasieskolan* (BTJ förlag)

Deltagare i projektet var:

Lovisanejdens högstadium, Benny Liljendahl & Iris Ritamäki-Johansson
Åshöjdens högstadium, Nina Eriksson-Holmström
Mattlidens högstadium, Jonna Rämö
Karis högstadium, Janina Ehrström-Loukomies & Annsofie Johansson
Kristinestads högstadium, Marina Swed-Roddis
Närpes högstadium, Helena Isuls